

ისტორია, წყაროთმცოდნეობა

ნინო თორთლაძე

XII ს. საქართველოს ისტორიის ზოგიერთი საკითხი
სამუელ ანეცის ცნობების მიხედვით

სამუელ ანეცი XII ს. სომეხი ავტორია. მისი თხზულება „ამონაკრეფი ისტორიკოსთა ნაწერებიდან“ შეიცავს მნიშვნელოვან ცნობებს საქართველოს შესახებ. მათგან განსაკუთრებით აღსანიშნავია დემეტრე I-ის მეფობის ხანის ამსახველი მასალა. მისი მნიშვნელობა დიდია, რადგან ამ პერიოდის ისტორია ქართულ წყაროებში სრულად არ არის ასახული. „ქართლის ცხოვრებაში“ დემეტრეს მეფობა მხოლოდ „ლაშა-გიორგის დროინდელ მატთანში“ არის მოცემული ძალიან მოკლე ქრონიკის სახით. არსებული ხარვეზის შევსება ძირითადად უცხოური წყაროების საშუალებით შეიძლება. მათ შორის მნიშვნელოვანი ადგილი უჭირავს სამუელ ანეცის ქრონიკას, რადგან ის ზოგ ისეთ ცნობას შეიცავს, რომელიც სხვაგან არ გვხვდება.

თხზულებაში არის რამდენიმე ცნობა სელჩუკი ათაბაგის ყარა-სონყურის (1127–1140-41) შესახებ. ეს ცნობები უდავოდ ძალიან ღირებულია, რადგან მათ გარეშე გაურკვეველი დარჩებოდა საქართველოსთან ყარა-სონყურის ურთიერთობის ორიოდ ეპიზოდი. ამ დროისათვის არანი და მისი მთავარი ქალაქი განძა სელჩუკთა ხელში იყო და ათაბაგის საგამგეო ტერიტორიას წარმოადგენდა. დავით აღმაშენებლის განმათავისუფლებელი ბრძოლების შემდეგ ამიერკავკასიაში სელჩუკთა უმთავრეს დასაყრდენს არანი და განძა წარმოადგენდა. ამდენად, საინტერესოა ურთიერთობა საქართველოსა და არანში მყოფ სელჩუკებს შორის.

დემეტრე I გამეფების პირველ წლებში კარგავს გავლენას იმ მნიშვნელოვან პუნქტებზე რომლებიც დავით აღმაშენებელმა დალაშქრა ან შემოიმტკიცა (ანისი, დმანისი, ხუნანი, შესაძლოა ნორბერდი). 1128 წელს იგი გადადის აქტიურ მოქმედებაზე, რისი მიზანიც, როგორც ჩანს, დაკარგული გავლენის აღდგენა იყო. ცნობილია, რომ დემეტრეს ხელახლა მოუხდა დმანისისა და ხუნანის აღება. როგორც სამუელ ანეცის მიხედვით ჩანს, ამავე დონისძიების ნაწილი უნდა ყოფილიყო ყარა-სონყურის დამარცხება ნორბერდში:

**„ჩვენი: ხ ნჯ. რაქ. არქაჲ
რქმნორ ხჯარ ექსარანოიორნ
ს.ქაქასქ ხ სორქერქნ¹ რაქიამ
ვირიქ: ნ. ხ სიქს ამქ ს.ყოქქქ ხ
რქანქ იორქ სორა ექმანქა ამქს
ხ კაქამ ამქ ამქს ექსონანს
რქანქ ხ სქქათ: “**

„1130. 577² წელს მეფე დემეტრემ დაამარცხა ხარასნდურ³ ათაბაგი ნორბერდში მრავალრიცხოვანი ჯარით. ამავე წელს აპულეთმა და მისმა ძემ ივანემ დმანისი აიღეს, აგრეთვე ამავე წელს აიღეს ხუნანის ივანემ და სმბატმა“.

ნორბერდის ბრძოლა მხითარ აირივანეცისა და მხითარ გოშის მონაცემებზე დაყრდნობით შეისწავლა ლ. დავლიანიძემ⁴. ამ საკითხის შესასწავლად სამუელ ანეცის ცნობები გამოიყენეს ჰ. მარგარიანმა, გ. ჯაფარიძემ⁵.

როგორც ჩანს, ნორბერდის ბრძოლის შესახებ უნდა იყოს ლაპარაკი ქართულ ქრონიკებშიც. ერთ-ერთ ქრონიკაში, რომელიც XVIII ს. კრებულში იყო მოთავსებული, წერია, რომ როდესაც დემეტრე გამეფდა, ის „ამასვე ქორონიკონსა, 345-სა (1125 წ.) მიუხდა დმანისს, წაულო ციხე და ამოსწყვიტნა ყარსსულულიანი“⁶. ე. თაყაიშვილის აზრით, ამ ტექსტის ცალით შესარგებლია ვახტანგ VI-ის კომისიას, რომლის წყალობითაც ანალოგიური

¹ ა. ტერ-მიქელიანის გამოცემულ სომხურ ტექსტში, რომელსაც ვიყენებთ, არის: „**ს.ქაქასქ სორქერქნ**“. **სამიქქქ ქაჯანაქ ს.ხეციჲ ჯაქაქმინქ ხ ეციჲ ყათამაქრაჲ, შაოაჯარანოქ, ჯამქნათოქქამქ, კაქსქოქანქოქ ხ დანოქმოქქანქოქ ს.რქასქ სქქ-შქქქქანქ, ქაქარქაქათ, 1893, გვ. 129.**

² სომხური წელთაღრიცხვა ქრისტეს დაბადებიდან, რომელსაც იყენებს სამუელ ანეცი, ორი წლით წინ უსწრებს საყოველთაოდ მიღებულ წელთაღრიცხვას ქრისტეს დაბადებით, 1130–1128 წ.; სომხური წელთაღრიცხვის 577 წ. გრძელდებოდა 1128 წ. 18.II-დან 1129 წ. 16.II-მდე.

³ თარგმანში საკუთარი სახელები მოცემულია სომხური ტრანსკრიპციით.

⁴ ლ. დავლიანიძე, მხითარ გოშის „ალბანეთის ქრონიკა“, ქართული წყაროთმცოდნეობა, II, თბ., 1968, გვ. 29; მხითარ აირივანეცი, ქრონოგრაფიული ისტორია, ძველი სომხურიდან თარგმნა, შესავალი, შენიშვნა და საძიებელი დაურთო ლ. დავლიანიძე-ტატიშვილმა, თბ., 1990, გვ. 16.

⁵ ჰ. მარგარიანი, რამდენიმე ეპიზოდი XII ს. მეორე მეოთხედის საქართველოს ისტორიიდან, თსუ შრომები, 165, თბ., 1975, გვ. 81-82; მისივე, **ჯ. ჟ. შარქარქან, ჯოქსიქანქ ჯაქათანქ ხ ქრათანქ ქქ რარქ ყათამოქქოქ ამ ქანქ ჯარქერ, ნქქქან, 1990, გვ. 70-71;** გ. ჯაფარიძე, საქართველო და მახლობელი აღმოსავლეთის ისლამური სამყარო XII-XIII ს-ის პირველ მესამედში, თბ., 1995წ., გვ. 89-90.

⁶ ე. თაყაიშვილი, „მოკლე ცნობები საქართველოს ისტორიიდან“ და შენიშვნები ამ ცნობების შესახებ, ძველი საქართველო, ტ. II, განყ. III. ტფ., 1913, გვ. 63.

ცნობა მოხვდა „ქართლის ცხოვრების“ ჯანაშვილისეულ ნუსხაში⁷, ოღონდ აქ „ყარსსულულიანის“ ნაცვლად „ყარასულულიანი“ გვაქვს⁸. ამ წყაროებზე დაყრდნობით დათარიღდა დმანისის აღება 1125 წლით⁹, რაც დიდხანს იყო მიღებული ქართულ ისტორიოგრაფიაში.

გ. ჯაფარიძე შეეცადა გაერკვია „ყარასულულიანის“ ვინაობა და მივიდა იმ დასკვნამდე, რომ ეს სიტყვა ყარა-სონყურის სახელიდან უნდა მომდინარეობდეს¹⁰. რაც შეეხება თარიღს, როგორც ჩანს, ქართულ ქრონიკებში ის მცდარად არის მითითებული. ყარა-სონყური ათაბაგი ხდება 1127 წელს და ამის შემდეგ ჩამოდის განძაში¹¹. ამდენად, 1127 წელზე ადრე ბრძოლა მასა და დემეტრეს შორის ძნელი წარმოსადგენია. ამ ფაქტისა და სამუელ ანეცის ზემოთ მოტანილი ცნობის საფუძველზე გადათარიღდა დემეტრეს მიერ დმანისის აღება¹².

ბუნებრივია, ვიფიქროთ, რომ ყველა ამ წყაროში ლაპარაკი უნდა იყოს დემეტრესა და ყარა-სონყურს შორის მომხდარ ერთსა და იმავე ბრძოლაზე. როგორც ანეცის, ასევე ქართული ქრონიკების მიხედვით, ყარა-სონყურთან ბრძოლა და დმანისის აღება ერთ წელს მოხდა. სომხური წყაროს ცნობით, ამავე წელს იყო აღებული ხუნანიც. ამ თარიღების სისწორეს კარგად ადასტურებს სომეხი ისტორიკოსის სტეფანოს ორბელიანის „ცხოვრება ორბელიანთა“-ც. მისი ცნობითაც ხუნანი 1128 წელს იქნა აღებული: „...დაიპყრეს იოანემ და სუმბატმან ხუნანი, რომელიც ადრით ჟამითგან ეპყრათ თათართა, ესეცა ამათ მიეცათ მტკიცე მამულად რიცხუსა ფოზ (577)“¹³, დმანისი კი ამის შემდეგ აიღეს: „შემდგომად აილოცა მეორემან ივანემ, ძემან აბულეთისამან,

⁷ იქვე, გვ. 55.

⁸ ლაშა გიორგის დროინდელი მათიანე, ქართლის ცხოვრება, ტექსტი, დადგენილი ყველა ძირითადი ხელნაწერის მიხედვით ს.ყაუხჩიშვილის მიერ, ტ. I, თბ., 1955, გვ. 365.

⁹ ი.ჯავახიშვილი, თხზულებანი თორმეტ ტომად, ტ. II, თბ., 1983, გვ. 221.

¹⁰ გ.ჯაფარიძე, დას. ნაშ., გვ. 90.

¹¹ З. М. Бунятов, Государство атабеков Азербайджана (1136-1225 гг.), Баку, 1973, გვ. 23, გ.ჯაფარიძე, დას. ნაშ., გვ. 61.

¹² ვ. მარგარიანი, დას. ნაშ., გვ. 82; 87; ლ. ჟ. შარფარჯიანი, დას. ნაშ., გვ. 69; გ. ჯაფარიძე, დას. ნაშ., გვ. 90 ;

¹³ სტეფანოს ორბელიანის „ცხოვრება ორბელიანთა“-ს ძველი ქართული თარგმანები, ქართულ-სომხური ტექსტები გამოსაცემად მოამზადა, შესავალი და საძიებლები დაურთო ე. ცაგარეიშვილმა, თბ., 1978, გვ. 39, (შესაბამისი სომხური ტექსტი, იქვე, გვ. 120.

დმანისი“¹⁴. თუმცა ამ ორ ცნობას შორის ჩართულია თხრობა იოანეს გარდაცვალებისა და ორბელთა საგვარეულო სახელების შესახებ, აზრობრივად ისინი მაინც ერთმანეთის გაგრძელებაა. მართალია, მეორე ცნობაში თარიღი არ არის მითითებული, მაგრამ შეიძლება ვიფიქროთ, რომ დმანისი ხუნანის ალების ახლო ხანებში უნდა დაეკავებინათ. ამასვე გვაფიქრებინებს XIII ს. სომეხი ისტორიკოსი ვარდან არეველცი, რომელიც ერთდროულად ლაპარაკობს დემეტრეს მიერ დმანისისა და ხუნანის ალების შესახებ¹⁵. საფიქრებელია, რომ სამუელ ანეცის ქრონიკიდან ან მისი წყაროდან უნდა მომდინარეობდეს XIII ს. სომეხი ავტორის მხითარ აირივანეცის ცნობა, თუმც მას გარკვეული ცვლილება განუცდია:

„დემეტრე მეფემ დაამარცხა დარასენტურ ათაბაგი ნორბერდში. აბულეთმა აიღო დმანისი და ხუნანი“¹⁶.

მართალია, აქ ეს ჩანაწერი მოთავსებულია 1131-41 წლებს შორის, მაგრამ მისი მსგავსება სამუელ ანეცის ცნობასთან აშკარაა. მხითარ აირივანეცის მიხედვითაც, ნორბერდთან ბრძოლა დმანისისა და ხუნანის ალების ახლო ხანებში უნდა მომხდარიყო. რაკი დმანისისა და ხუნანის შესახებაც შეცდომით 1131-41 წლებს შორის არის ლაპარაკი მაშინ, როდესაც ცნობილია, რომ ეს ბრძოლები უფრო ადრე მოხდა, ბუნებრივია, ვიფიქროთ, რომ ნორბერდთან ბრძოლაც ასევე შედარებით ადრე იყო. სამუელ ანეცის თარიღის შეჯერება სხვა წყაროების მონაცემებთან გვაპარაუდებინებს, რომ ის სანდო უნდა იყოს, მიუხედავად იმისა, რომ ყარა-სონყურთან ბრძოლის თარიღად 1128 წელი არც ერთ სხვა წყაროში არ გვხვდება.

სამუელ ანეცისა და მხითარ აირივანეცის ცნობები ღირებულია იმითაც, რომ ასახელებენ ბრძოლის ადგილს – ნორბერდს და ამით გარკვეულობა შეაქვთ ქართული ქრონიკების მონაცემებში. იმის გამო, რომ ქრონიკისა და „ქართლის ცხოვრების“ ცნობებში არ არის ნახსენები ყარა-სონყურთან ბრძოლის ადგილი, მკითხველს შეიძლება შეეჭმნას შთაბეჭდილება, რომ ეს ბრძოლა დმანისში მოხდა. ამის საფუძველზე გაჩნდა ვარაუდი, რომ ყარა-სონყურს სულთან სანჯარის ძალების დახმარებით მოუხერხებია დმანისის დაკავება, შემდეგ კი ნორბერდის აღებაც უცდია, მაგრამ ის დამარცხებულია

¹⁴ იქვე, გვ. 40, (სომხური ტექსტი, გვ. 121).

¹⁵ **Մեծին Վարդանայ Բարձրբերդեսույ պատմութիւն տիեզերական ի լոյս ընծայեալ Մկրտիչ Էմին, Մոսկվա, 1861, გვ. 157.**

¹⁶ მხითარ აირივანეცი, ქრონოგრაფიული ისტორია, გვ. 80.

ნორბერდში და ამავე წელს დმანისიცი დაუკარგავს¹⁷ გვაქვს რაიმე ცნობა იმის შესახებ, რომ ყარა-სონყურმა დმანისი დაიკავა. ქართული ქრონიკების ცნობებში, საფიქრებელია, რომ მხოლოდ ჩამოთლია ის, რაც დემეტრემ იმ წელს გააკეთა: ერთის მხრივ, რომ „მიუკდა დმანისს“ და „აილო ციხე“, ხოლო მეორეს მხრივ, რომ „ამოსწყვიტა ყარასულულიანი“, მხოლოდ ამ უკანასკნელი ბრძოლის ადგილი არ არის დასახელებული. სამუელ ანეცის მიხედვითაც ასევეა: ყარა-სონყური დაამარცხეს იმავე წელს, როდესაც დმანისი აიღეს, ოღონდ ბრძოლა ათაბაგთან მოხდა არა დმანისში, არამედ ნორბერდში. როგორც ჩანს, ორივე წყარო ერთსა და იმავე ფაქტს გადმოგვცემს: ორივეგან ლაპარაკია რაღაც მნიშვნელოვან ბრძოლაზე. ქართული ქრონიკების ცნობაში სიტყვა „ამოსწყვიტა“ გვაფიქრებინებს, რომ მტერს ძლიერი მარცხი უნდა განეცადა. ასევე დემეტრეს მნიშვნელოვან გამარჯვებაზე უნდა იყოს ლაპარაკი ანეცის თხზულებაშიც, სადაც ნათქვამია, რომ მან მრავალრიცხოვანი ჯარით დაამარცხა მტერი. არ არის გასაკვირი, რომ ამ წყაროებში ერთი ბრძოლის შესახებ იყოს ლაპარაკი. სამუელ ანეცის ეს ცნობა ძალიან მნიშვნელოვანია, რადგან მხოლოდ მისი საშუალებით ხერხდება ნორბერდთან ბრძოლის შესახებ არსებულ სხვა ბუნდოვან ცნობებში გარკვევა. მისი მეშვეობით ირკვევა დემეტრესა და ყარა-სონყურს შორის ბრძოლის როგორც ადგილი, ისე თარიღი. ასევე მნიშვნელოვანია სამუელ ანეცის სხვა ცნობაც, რომელიც აგრეთვე ყარა-სონყურთან არის დაკავშირებული.

ჩვენს ისტორიოგრაფიაში საკმაოდ კარგად არის შესწავლილი 1139 წლის ლაშქრობა განძაზე, რომლის დროსაც ნადავლის სახით წამოღებული იქნა განძის კარები. მაგრამ შედარებით ნაკლებად არის შესწავლილი ის საპასუხო ღონისძიებები, რომლებიც ამ ლაშქრობას მოჰყვა.

თუმცა ქართულ წყაროებში ამის შესახებ არაფერია ნათქვამი, უცხოური წყაროებით ცნობილია, რომ ქართველებს ულაშქრიათ მიწისძვრისაგან დანგრეულ ქალაქზე¹⁸. მხითარ გოშის მიხედვით, ქართველთა მხედართმთავარი იყო ივანე¹⁹. არაბი ისტორიკოსი იმად ად დინ ალ-ისფაჰანი ასახელებს „ივანი

¹⁷ გ. ჯაფარიძე, დასახ. ნაშრ., გვ. 90.

¹⁸ Киракос Гандзакци, История Армении, пер. с древнеармянского, предисловие и комментарий Л. А. Ханларян, М., 1976, გვ. 95; ლ. დავლიანიძე, მხითარ გოშის „ალბანეთის ქრონიკა“, გვ.38-39; იმად ად დინ ალ-ისფაჰანის ცნობები იხ. The Encyclopaedia of islam, vol. II, fasc. 38, 1965, Leiden-London, 1965, გვ.975.

¹⁹ ლ.დავლიანიძე, მხითარ გოშის „ალბანეთის ქრონიკა“, გვ.39.

იბნ აბულ-ლეისს²⁰.

სამუელ ანეცისა და მხითარ გოშის ცნობების მიხედვით, განძის მიწისძვრა მოხდა 1139 წლის 30 სექტემბრის ღამეს²¹. სამუელ ანეცი არაფერს ამბობს განძაზე ქართველების ლაშქრობის შესახებ.

ყარა-სონყური ამ დროს არანაშინ არ იმყოფებოდა, განძაში ის მიწისძვრისა და ქართველთა ლაშქრობის შემდეგ დაბრუნდა. მას აღუდგენია ქალაქი და გაულაშქრია საქართველოზე. მხითარ გოშის ცნობებით ვიცით, რომ როდესაც ყარასონყურმა გაიგო ქართველების განძაზე ლაშქრობის ამბავი, საპასუხოდ ორჯერ გამოილაშქრა საქართველოში, „შეაშფოთა ისინი და შეაძრწოლა“, „აიღო მათი გამაგრებული ციხე-სიმაგრეები“ და უკან გაბრუნდა²². მაგრამ მხითარ გოშის ცნობიდან არ ჩანს თუ სად, რა მიმართულებით ილაშქრა ყარა-სონყურმა. საყურადღებოა ალ-ისფაჰანის ცნობა. ის წერს, რომ ქართველებმა თავიანთ ქვეყანაში ააგეს ქალაქი, სახელად განძა, რომელსაც შეაბეს განძიდან ჩამოტანილი კარი, შემდეგ ყარა-სონყურმა ილაშქრა ამ ქალაქზე, დაანგრია ის და უკან დაიბრუნა ქალაქის კარები²³.

ეს ცნობა ერთი შეხედვით, უცნაურად გამოიყურება. მკვლევრები, რომლებიც მას იყენებენ, სარწმუნოდ არ თვლიან, იმის გამო, რომ აქ ლაპარაკია საქართველოში არსებულ განძასა და კარების წაღებაზე, მაშინ, როდესაც საქართველოში ასეთი ქალაქის არსებობა ცნობილი არ არის, ხოლო განძის კარები დღემდე გელათშია²⁴. მაგრამ სამუელ ანეცის ქრონიკის დახმარებით შეგვიძლია დავინახოთ, რომ ეს მონათხრობი შესაძლოა რეალურ საფუძველს ემყარებოდეს. ამ წყაროს მიხედვით, იმავე წელს, როდესაც მიწისძვრა მოხდა – 1139-ში ყარა-სონყურს ულაშქრია განჩენქში:

²⁰ З. Буниатов, Новые материалы о землетрясении в Гяндже 1139 г., Доклады Академии наук Азербайджанской ССР, т. XXI, # 1, Баку, 1965, გვ. 57.

²¹ იქვე, გვ. 56.

²² მხითარ გოში, დას. ნაშრ., გვ. 39-40

²³ The Encyclopaedia of islam, vol. II, fasc. 38, გვ.975.

²⁴ იქვე; В. В. Бартольд, Место прикаспийских областей в истории мусульманского мира, Соч. т. II ч. I, М., 1963, გვ. 690; ნ. შენგელია, საქართველო – შარვანის პოლიტიკური ურთიერთობა XII ს-ში, თსუ შრომები, ტ. 125, სერია VI, თბ., 1968, გვ. 41; ჰ. მარგარიანი, დას. ნაშ., გვ.72; გ. ჯაფარიძე, დას. ნაშ., გვ. 93.

„...ს ჩ უიკს ამჩ სარაანოიონ
 ეხანს ხარ ჩ ჟანჯანს“²⁵

„...და იმავე წელს ხარასნდურმა
 ივანე დაამარცხა განჩენქში.“

ეს ბრძოლა მხოლოდ მიწისძვრის შემდეგ შეიძლებოდა მომხდარიყო, რადგან ყარა-სონყური მხოლოდ ამ დროს ბრუნდება არანში. აქ დასახელებულ ივანეში ივანე აბულეთის ძე უნდა ვიგულისხმოთ, რომელსაც სამუელ ანეცი ხშირად მოიხსენიებს ხან აბულეთის ძედ, ხან ივანედ, ერთგან კი – როგორც დიდ ივანეს. სამუელ ანეცის ცნობით დგინდება ერთ-ერთი გეოგრაფიული პუნქტი, სადაც ყარა-სონყურმა ამ დროს ილაშქრა. საფიქრებელია, რომ სახელების – განძისა და განჩენქის მსგავსებამ წარმოშვა ცნობა საქართველოში არსებული განძის შესახებ. შესაძლოა ალ-ისფაჰანის „განძაში“ სწორედ განჩენქი იგულისხმებოდეს.

„განჩენქის“ შესახებ მხოლოდ შეგვიძლია ვთქვათ, რომ ის ქართული „გაჩიანი“, „გაჩიანი“-ს შესატყვისია²⁶. „ქართლის ცხოვრების“ ძველ სომხურ თარგმანში, რომელიც XII ს. მეორე ნახევარში უნდა იყოს შესრულებული²⁷, ის „გაჯენტან“ ერთად გაჩიანის აღსანიშნავად იხმარება²⁸.

რაც შეეხება განძის კარებს, ზ. ბუნიატოვის ვარაუდით, საქართველოში წამოღებული იყო ამ კარის ორივე ნახევარი: ერთი მათგანი ამჟამადაც გელათში ინახება, მეორე კი გამოიყენეს მონასტრის სახურავის შესაკეთებლად²⁹. თ. ჟორდანიას მიერ შეკრებილი ცნობებით, გელათში ინახებოდა ორი კარი და ორივეს „დარუბანდის“ კარს უწოდებდნენ. შემდეგ ერთი მათგანი, რომელიც უფრო მძიმე იყო და ამდენად, განსხვავებულიც უნდა ყოფილიყო, რკინის მასალად უქცევიათ და მონასტრის გასაახლებლად გამოუყენებიათ. თ. ჟორდანიას ვარაუდით, სწორედ ეს კარი უნდა ყოფილიყო დარუბანდისა, დავით აღმაშენებლის ლაშქრობის შედეგად ჩამოტანილი³⁰, ხოლო მეორე, დღემდე შემორჩენილი კარი, როგორც მისი წარწერა გვამცნობს, განძისაა და დემეტრეს მეფობის ხანაში არის მოპოვებული³¹. თუ

²⁵ სამუელ ანეცი, დას. ნაშ., გვ. 132.

²⁶ Л. Меликсет-Бек, Гадженк-Гачиан, Разные известия и заметки, Христианский восток, т. VI, вып. I, Петроград, 1917, გვ. 94-95.

²⁷ თარგმანის თარიღის შესახებ იხ. ქართლის ცხოვრების ძველი სომხური თარგმანი, ქართული ტექსტი და ძველი სომხური თარგმანი გამოკვლევითა და ლექსიკონით გამოსცა ილ. აბულაძემ, თბ., 1953, გვ. 020.

²⁸ იქვე, გვ. 12, 34, 36.

²⁹ З. Буниятов, Новые материалы... გვ. 57.

³⁰ თ. ჟორდანია, ქრონიკები და სხვა მასალა საქართველოს ისტორიისათვის, I, ტფ., 1892, გვ. 248-249.

³¹ იქვე.

XII ს-ის საქართველოს ისტორიის გოგიერთი საკითხი...

ერთ-ერთი, უკვე არარსებული კარი მართლაც დარუბანდისა იყო, ეს ნიშნავს, რომ გელათში განძის კარის მხოლოდ ერთი ნახევრის არსებობა დასტურდება.

თუკი საფუძვლიანია ის ვარაუდი, რომ საქართველოში კარის ორივე ნახევარი იყო ჩამოტანილი, მაშინ არ არის გამორიცხული, რომ ალ-ისტაჰანის ცნობებში კარის მეორე ნახევარზე იყოს ლაპარაკი. ამიტომ, ძნელია გადაჭრით იმის მტკიცება, რომ ალ-ისტაჰანის ცნობები სიმართლეს არ შეესაბამება.

მხითარ გოში ახსენებს ყარა-სონყურის ორ საპასუხო ლაშქრობას საქართველოში. მათგან ალბათ განჩენქზე ლაშქრობა უფრო მნიშვნელოვანი და ღირსშესანიშნავი იყო, რადგან მხოლოდ მის შესახებ მოგვითხრობენ როგორც სამუელ ანეცი, ასევე როგორც ჩანს, ალ-ისტაჰანიც.

სამუელ ანეცის აქ მოტანილი ცნობები, სიმოკლის მიუხედავად, ძალიან მნიშვნელოვანია, რადგან შეიცავს ისეთ ინფორმაციას, რომელიც სხვაგან არ გვხვდება და გვეხმარება ზოგიერთი ბუნდოვანი საკითხის გარკვევაში.

Нино Тортладзе

Некоторые вопросы истории Грузии XII в. по данным Самуэла Анеци (резюме)

Хроника армянского автора XII в. Самуэла Анеци "Выдержки из книг историков" содержит важные сведения, касающиеся истории Грузии. Среди них есть данные об отношениях с Грузией сельджукского атабека Кара-Сонкура, который правил Араном. Хроника содержит сведения о двух сражениях между войсками грузинского царя Димитрия I и Кара-Сонкура: в 1128 г. в Норберде и в 1139 г. в Ганченке (груз. Гачиани). Сравнивая их с данными разных источников, можно предположить, что они достоверны. Хроника Анеци позволяет выяснить и разобраться в неточностях и неясностях, имеющих по этим вопросам в других источниках.